

Апышев Бекенбай (же Бекенбай Апыш) (1932-ж. т., Сузак району) – Ош мамлекеттик педагогикалык институттун чет тилдер факультетин бүтүргөн (1956). Айыл мектебинде мугалим, окуу бөлүмүнүн башчысы, Ош мамлекеттик педагогика институтунда (1959) педагогика жана психология кафедрасында окутуучу, кафедра башчысы, кафедранын доценти, деканы, проф.

1974-ж. элдик пед. материалдардын негизинде кандидаттык диссертациясын коргогон алгачкы окумуштуу.

Негизги эмгектери: «Жалпы дидактикалык негиздер», «Педагогика» (1993), «Тарбия маданияты» (1996), «Педагогика» (2003) ж. б.

Кыргыз педогогикасынын феномени же кыргыз педогогикасына алгачкы жолу түбөлүктүү чыйыр салган улуу педагог, Бекембай Апышев биринчилерден болуп педагогика илимин кыргызча сүйлөткөн .

Агайдын педагогика илиминде кенен орду бар, педагогиканы баалаган, кыргыз педагогикасынын дүйнөлүк таалим-тарбия берүү процессинин айкалышуусунун казынасына зор салым кошкон инсан экендигин, жазып калтырган бир топ илимий педагогикалык китептеринен жана бүгүнкү күндө бизге жакшылыкты ыроолоп адамдык сапаттарыбызды арттырып ОшМУнун педагогика кафедрасында эмгектенген, илим майданында жарыгын чачкан педагогдорубуз. Бадам Сапарова, Нурлан Шадаев, Тажикова Бактыгул, Колдошов Мисиралы, Жакупова Гулина, Исаев Абдикарим, оңдүү өз кесибинин мыкты адистеринин замандашы экендигинин өзү эле чоң далил. Бекембай Апышев педагогика илиминин алгачкы жолу кыргыздын менталитетине, принциптерине, этно-маданий доолоторуно ылайыктап, кыргызча жазды. Илимий педагогика менен этнопедагогиканын ширетмесин түзүп, илимде кыргыз педагогикасын жаратты. Ал ушунусу менен өз замандаштарынан озгочолоно алган.

Бекембай Апышев педагогика илимин сүйүп өмүрүнүн 52 жылын бул тармака арнаганы, керектүү кенч катары кийинки муунга калтырган, жазган эмгектери болобу, макала болобу, китеп болобу, бир ирет жарык көрүп ошол боюнча илимий журналдын ыбетинде же китепкананын текчесинде чоң басып кала бербей, бүгүнкү күндө байма-бай колдонулуп, мугалимдерге, тарбиячыларга, студенттерге жетип, жактырууга ээ болуп, окуу тарбия практикасында керектелип, окулуп мына бүгүнкүдөй илимий конференциялардын негизги темасы болуп олтурат. Педагогика илиминин алпы улуу педагог Б.Апышев изилдеген илимий көрөнгөнүн негизи болгон кыргыз педагогикасы боюнча айтпасак өзүнчө бир узун илимий эмгек. Адам коомунун тарыхый осуусунун белгилүү сересинде гана, элдин педагогикалык ой толгоолору, тарбия жөнүндөгү эмприкалык түшүнүктөрдү элдик фольклордо, айрыкча санат сөздөрүндө, макал лакаптарында, болмуштарында, тамсилдеринде ж.б оозеки чыгармаларында чагылдырылса. Элдик маданият пайда болгон учурдан баштап педагогикалык идеялар сөз чеберлеринин көркөм чыгармаларында бериле баштайт, ал эми озунун түбөлүктүү адабияты жок элдерде педагогикалык көз караштарды өзүндө чагылдырып, аны муундан муунга жеткирүүчү бирден бир каражат элдин оозеки чыгармачылыгы. Көчмөн турмуштун жана түрдүү тарыхый кырдаалдын натыйжасында, кыргыз эли чоң жазма тарыхый эстеликти калтырбаганы м-н көптөгөн кылымдар бою эмгекчил элдин башынан кечирген нечен түрдүү кайгы-кубанычтарын бейпил турмушу менен жоокердик күндөрүн чагылдырган кара сөз жана ыр түрүндө түзүлгөн оозеки адабияттык эстеликтер жаратты, ал чыгармалар педагогикалык залкар идеаларга жык толгон тарбиянын элдик тажырыйбасынын соолбас булагы .

Демек кыргыз педагогикабыз ондогон кылымдарды өзүнө камтыган кыргыз тарыхынын жана маданиятынын каймагы кылып өзүнүн тулку бойуна сиңирген, ата-бабаларыбыздан бизге калган бай мурас, түгөнбөгөн кенч, биз аларды канчалык ыйык тутуп, туура баалап, терең изилдеп үйрөнгөн сайын ачып бере берчү керемет керээз. Бабаларыбыздын адеп-акыл, эмгек, экологиялык тарбиялардын илимий негизин таамай туя билишкен. Өспүрүмдөргө тарбия берүүдө кылдаттык менен мамиле жасап оозеки эле күндөлүк турмушта энеси- кызына, атасы- уулуна ,кайнене- келинине, эже- синдиге, ага- инисине жылуу сөз менен эле инсандыкты калыптандыруучу, эмгекке шыктандыруучу сөздөр м-н тарбиялашкан. Андан сырткары мурдагы чоң аталар ,чон энелер бөбөктөрүн коюндарына катып алып ,өөп, жыттап эркелетип, магдыратышкан эне жыты түлкү боюнча сиңген бала ата энесин туугандарын жан дили менен сүйгөн деген ойду да Б.Апышев өз эмгегинде жазып кеткен капетсиз сөз мындай пикирге ар бирибиз кошулабыз себеби ошол мээримдүүлүктү эркелетууну көргөн жан оспурум коомдо мээримдүү. Оз оюн эркин айта алган жароокер инсан болуп толуктаары бышык .

Б. Апышев кабыргабызда кыйыштырган дагы бир маселени козгойт. Тарбияланып жаткан бала башка бирөөнүн кайгы мунун, акылы м-н кана эмес, жүрөгү м-н да кабыл алып ал кайгыны бөлүшө билип ызасына чыдабай ыйлап жиберсе, баланы социализациялоо туура жолго түштү деп көңүл ток боло берүү керек. Анткени акыл адам баласына зарыл нерсе, бирок акылдуудан атактуу окумуштуу, даңктуу кол башчы ,көсөм, мамлекеттик ишмер, катар милдет чыккынчы чыгышы бештен белгилүү. Ал эми мээрим көргөн сезимтал кишиден жогорудагыдай чыккынчы чыкпайт деп айтта алууга мүмкүн. Бул сөздүн мааниси, мээримдүү педагог коомго зыянсыз ,чыгаан келечек муунду тарбиялай алат . Кыргыздын дагы бир педагогикалык ойду камтыган макалы "Баланы башынан" же "Баланы какпа"-деген маанилери жогоруда айтылган сөздөргө далил .

Кыргыз педагогикасындагы педагогтор да көптөгөн кылымдардан бери эле тарбия жараянына басым жасашканы, бүгүнкү күндө да алгылыктуу колдонулуп,окутуу-тарбиялоо иштеринде керектелип жатканында айта кетпесек болбос.

Маселен: "Манас"-эпосу кыргыз элинин педагогикалык идеяларын,тарыхын,тилин,динин,этнографиялык,философиялык жана илимий коз караштарын,психологиясын,маданиятын,корком онор ажарын,руханий жана социалдык-саясий турмуш тажрыйбаларын изилдеп, кийинки муунга кабардар кылуунун булагы.

Ал эми Баласагындык Жусуп сыяктуу бабаларыбыздын насаттарынан,акылмандыкка тарбиялоочу ой гулдору кыргыз педагогикасынын манызы эмеспи.Мындан башка да мазмун жагынан бай,логикалык ырааттуу,философиялык денгээли бийик,залкар педагогикалык ойлору элдин тарбия тажрыйбасына синип кеткен ойчул насаатчыларыбызды кыргыз педагогикасынан болуп кароо мүмкүн эмес. Алар:Калыгул Бай уулу (1785-1855)-насаатчы акын,улуу педагог жана олуя.

Арстанбек Буйлаш уулу (1840-1882)-кыргыз элинин салт-санаасынын,урпадатынын,адеп-ахлагынын бузулганына окулгон,элди ынтымакка,сабырдуулукка ундогоню акын.

Молдо Ныяз (1820-1896)-кыргыз жазма мурасынын коч башы,залкар акын,насаатчы педагог.Коп тилди оздоштургон,мударис.

Молдо Кылыч Шамыркан уулу (1866-1917) кыргыздын жазма акыны.Дин жолун тузук тушунгон,белгилуу сабаттуу адам.

Жана ошол мезгилдин каймактары

Женижок Ото уулу,

Токтогул Сатылган уулу,

Тоголок Молдо,

Барпы Алыкул уулу,

Сагынбай Орозбак уулу,

Саякбай Карала уулу сыяктуу жана башкалар элдин педагогикалык генийинин кредосу .Алар жуоумдуу идеяларды элге беткизуу чеберчилигине ээ болгон даанышман педагогтор.

20-кылымдан кийинки кыргыз уул-кыздарына кат-сабат таанытууга зор салымдарын кошкон Ишенаалы Арабаев,Касым Тыныстанов,Белек Солтоноев,Ч.Айтматовдордун эмгектери да кыргыз педагогикасынын бекемделишине шарт тузгон.Мына ушундай илгертеден туптолуп келген педагогикабызды илимге аралаштырган Кыргыздын жападан жалгыз Сухомленскийи Б.Апышевдин эмгегин баалоо ар бир педагогтун эле эмес,тарбияланган ар бир жарандын милдети десем да жарашат.

Агайдын токтоолугуна баа берет элем. Дайыма жылмайып суйлоп лекция отчу. Озу 70 тен ашып калса да тен салмакта жургон кара тору олбурлуу киши эле. Андан бери 10 жылга чукул убакыт отуптур. Азыр агай 80 ден ашкан болуш керек. Дагы деле оз билим студенттерге арнап журот бекен? Азыр биле албадым. Деп студенттери эскеришет.

Эгер агайыбыз тирүү бошогондо быйыл 87жашка кирмек.